

УДК 658.155:330.131.7

*В. О. Ганусич,**к. е. н., доцент, доцент кафедри обліку і аудиту,**Закарпатський угорський інститут ім. Ф.Ракоці II**ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6902-6303>**В. В. Левкулич,**к. е. н., доцент, завідувач кафедри обліку і аудиту,**Державний вищий навчальний заклад "Ужгородський національний університет"**ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8839-7182>**К. С. Ганусич,**здобувач освітнього ступеня "бакалавр", Ужгородський національний університет**ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0007-2770-3055>*

DOI: 10.32702/2306-6814.2025.9.161

# РЕНТАБЕЛЬНІСТЬ ТА ПРИБУТКОВІСТЬ: КОНЦЕПТУАЛЬНІ РОЗБІЖНОСТІ У ВІТЧИЗНЯНОМУ ТА ЗАРУБІЖНОМУ ФІНАНСОВОМУ АНАЛІЗІ

V. Hanusych,

PhD in Economics, Associate Professor,

Associate Professor of the Department of Accounting and Auditing,

Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education

V. Levkulych,

PhD in Economics, Associate Professor, Head of the Department of Accounting and Auditing,

State higher educational institution "Uzhhorod National University"

K. Hanusych,

Candidate of educational degree "bachelor", Uzhhorod National University

## RENTABILITY AND PROFITABILITY: CONCEPTUAL DIFFERENCES IN DOMESTIC AND FOREIGN FINANCIAL ANALYSIS

**У статті досліджено концептуальні відмінності між поняттями "рентабельність" та "прибутковість", що використовуються у вітчизняній і зарубіжній практиці фінансового аналізу. Розглянуто етимологічне походження термінів, історичні аспекти їх формування та особливості вживання у професійній літературі. Здійснено систематизацію показників рентабельності, що застосовуються в українській методології, та проведено порівняння з класифікацією міжнародних Profitability ratios. Застосовано інтегрований підхід до класифікації показників рентабельності, які застосовуються у вітчизняній практиці, з метою адаптації системи до сучасних викликів фінансового управління. Пропонується застосовувати модифіковані показники рентабельності, скориговані на метрики ефективності та сталого розвитку, такі як EVA, DCF, KPI та ESG. В результаті дослідження встановлено, що відмінності між вітчизняним та зарубіжним підходом полягають не тільки у застосуванні різної термінологічної бази. У вітчизняній практиці домінує ресурсно-орієнтований підхід із акцентом на витрати та джерела капіталу, тоді як у зарубіжній — результатно-орієнтований, який зосереджений на прибутковості інвестицій та стратегічній вартості.**

*The article explores the conceptual differences between the terms rentability and profitability, which are used in domestic and foreign financial analysis. Particular attention is paid to the etymological origin of the terms, the historical background of their formation, and the peculiarities of their application in professional literature. The study offers a systematization of rentability indicators applied in the Ukrainian methodology and compares them with the internationally accepted classification of profitability ratios. An integrated approach to the classification of rentability indicators has been implemented to ensure the adaptability of the domestic system to the current challenges of financial management.*

*The research highlights the necessity of introducing modified rentability indicators that incorporate strategic performance metrics and sustainability benchmarks such as EVA (Economic Value Added), DCF (Discounted Cash Flow), KPI (Key Performance Indicators), and ESG (Environmental, Social, Governance). These indicators reflect a shift from purely accounting-based measurement towards a broader managerial and investment-oriented assessment of efficiency. A distinctive feature of the domestic approach lies in its resource-oriented nature, where emphasis is placed on cost management and the structure of capital sources. In contrast, the foreign methodology tends to be result-oriented, focusing on return on investment and long-term strategic value creation. While the Ukrainian financial analysis tradition relies heavily on evaluating the efficiency of resource utilization, foreign models often prioritize capital productivity, value-based metrics, and future cash flow generation.*

*The article substantiates that the divergence between rentability and profitability is not limited to terminology. It reflects a deeper methodological gap associated with the conceptual frameworks, objectives, and decision-making priorities of financial analysis systems. The proposed classification model bridges these approaches, enabling a more balanced and globally relevant structure of evaluating enterprise efficiency.*

*Ключові слова: рентабельність, прибутковість, фінансовий аналіз, класифікація показників рентабельності, модифіковані показники рентабельності.*

*Key words: rentability, profitability, financial analysis, classification of profitability indicators, modified profitability indicators.*

## ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

У сучасних умовах трансформації системи фінансового управління та зростання ролі стратегічного аналізу ефективності діяльності підприємств актуалізується потреба у переосмисленні сутності та методології оцінки таких категорій, як "рентабельність" і "прибутковість". У вітчизняній економічній практиці традиційно використовується термін "рентабельність", який здебільшого асоціюється з ефективністю використання ресурсів, тоді як у міжнародній науковій літературі домінує термін "profitability" — із фокусом на прибутковість капіталу та фінансову результативність. Така концептуальна розбіжність породжує складнощі в інтеграції національних методик у глобальний фінансовий простір, а також в уніфікації підходів до оцінки діяльності суб'єктів господарювання. Особливої ваги ця проблема набуває в умовах необхідності впровадження стандартів нефінансової звітності, управління за ключовими показниками ефективності (KPI), оцінки інвестиційної привабливості та сталого розвитку підприємств.

Таким чином, виникає необхідність у комплексному дослідженні сутнісних, методологічних і прикладних аспектів визначення та оцінювання рентабельності з урахуванням міжнародної практики. Це дозволить не лише уточнити теоретичні основи фінансового аналізу, а й запропонувати уніфіковану систему показників, адаптовану до сучасних викликів економіки та управління.

## АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

У вітчизняній науковій літературі спостерігається зростання інтересу до проблематики рентабельності, однак системні спроби порівняння вітчизняних і зарубіжних підходів залишаються поодинокими.

У працях Григораш Т. Ф. [14], Бочкарьової Т. О., Кулинич Р. О. та Пігуль Н. Г. [15] досліджено показники рентабельності підприємств різних галузей економіки України та проаналізовано фактори, що впливають на ефективність їх діяльності. Автори також окреслюють шляхи підвищення рентабельності з урахуванням галузевої специфіки та соціально-економічних викликів. У статті Л. С. Новіченко [16] здійснено глибокий аналіз

сутності рентабельності як економічної категорії та запропоновано авторське трактування цього поняття. Кошельок Г. В., Міндової О. І. та Чернишової Л. В. [17] пропонують детерміновану мультиплікативну модель факторного аналізу рентабельності виробництва, адаптовану для торговельних підприємств. Автори Кисіль Я. С., Кисіль М. С. та Тітенко З. М. [18] деталізують види рентабельності, аналізують показники на прикладі конкретного підприємства та пропонують рекомендації щодо їх підвищення в умовах динамічного бізнес-середовища. Вовк О. М., Ковальчук А. М., Комісаренко Я. І. та Джулай А. В. [19] розглядають взаємозв'язок між прибутком і рентабельністю як детермінантами стратегічного розвитку підприємства. Автори пропонують систематизовану класифікацію показників рентабельності, аналізують внутрішні та зовнішні чинники впливу та формують комплекс управлінських рішень для підвищення ефективності. У дослідженнях Данкевича А. Є. та Міліневської В. Д. [20] розглядаються внутрішні й зовнішні чинники впливу на прибутковість підприємства, а також запропоновано класифікацію резервів підвищення рентабельності за тактичним і стратегічним рівнем.

Аналіз літератури свідчить про наявність ґрунтовних досліджень методологічних питань визначення рентабельності, однак бракує компаративного аналізу вітчизняної та зарубіжної практики. Існує потреба в адаптації вітчизняних підходів до глобального міжнародного аналітичного контексту.

## ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою статті є виявлення та обґрунтування концептуальних відмінностей між поняттями "рентабельність" і "прибутковість", що застосовуються у вітчизняній та зарубіжній фінансово-аналітичній практиці, а також розроблення уніфікованої системи класифікації відповідних показників, адаптованої до сучасних управлінських, інвестиційних та стратегічних цілей. Для досягнення поставленої мети в межах дослідження було визначено такі завдання:

- здійснити історико-етимологічний та термінологічний аналіз понять "рентабельність" і "прибутковість" у контексті їх вживання у вітчизняній та міжнародній економічній літературі;
- систематизувати класифікаційні підходи до оцінки рентабельності у вітчизняній практиці та зіставити їх із міжнародною класифікацією *profitability ratios*;
- обґрунтувати доцільність застосування модифікованих показників рентабельності, адаптованих до стратегічних і нефінансових метрик (ESG, EVA, DCF, KPI);
- визначити сутнісні розбіжності між ресурсно-орієнтованим вітчизняним підходом та результатно-орієнтованим зарубіжним підходом до фінансового аналізу ефективності.

## ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Витоки понять, які сьогодні асоціюються з прибутковістю та рентабельністю, сягають глибокої давнини. Вже в античному світі (Греція, Рим) існували перші підходи до підрахунку та обліку витрат і доходів. Однак саме

поняття "рентабельність" набуло вагомого значення лише у XIX—XX століттях, коли виникла потреба не лише фіксувати абсолютний прибуток, а й співвідносити його з витратами або активами для прийняття управлінських рішень. Зародилося це поняття в надрах бухгалтерської науки. Розвиток обліку йшов шляхом абстрагування господарських процесів, що в підсумку призвело до формування сучасних облікових категорій, зокрема понять прибутку, витрат і капіталу. Формування економічних категорій "дохід" і "прибуток" у поєднанні з ідеями ефективності сприяло появі категорії рентабельності в науковій літературі у XX ст. Особливо активне її використання розпочалося в період індустріалізації та посилення ролі аналітики у господарській діяльності [1]. З розвитком економіки та появою фондових ринків рентабельність почала виконувати роль ключового індикатора ефективності, зокрема в контексті аналізу інвестиційної привабливості підприємств. Вона стала базовим поняттям для фінансових аналітиків, оскільки дозволяла враховувати не лише абсолютну величину прибутку, а й ефективність його отримання від вкладеного капіталу чи активів [2].

Деякі джерела вказують на зв'язок термінів "рентабельність" та "рента". Слово "рента" походить від латинського *reddita*, пов'язаного з дієсловом *reddere* "віддавати назад, повертати, платити" [3].

Сам термін "рентабельність" має германське коріння й походить від німецького слова *rentabel*, що означає "дохідний", "вигідний". У контексті економічної термінології XX століття термін почав вживатися для позначення відносного рівня прибутковості, який відображає співвідношення між отриманим прибутком і витраченими ресурсами (капіталом, активами тощо) [1]. У німецькій мові термін *Rentabilität* є ключовим показником ефективності бізнесу. Він визначається як співвідношення між прибутком та капіталом, який був використаний для його отримання. Цей показник зазвичай виражається у відсотках і дозволяє оцінити, наскільки ефективно компанія використовує свої ресурси для досягнення фінансового результату [4]. У французькій мові термін *Rentabilite* використовується для оцінки здатності підприємства генерувати прибуток від своїх інвестицій [5]. Він визначається як співвідношення між отриманим або очікуваним доходом і ресурсами, залученими для його отримання.

Таким чином, у німецькомовній та французькомовній економічній практиці терміни *Rentabilität* та *Rentabilite* широко використовуються для позначення різних аспектів прибутковості підприємства. Вони є ключовими показниками в аналізі фінансової ефективності та прийнятті стратегічних рішень. На відміну від них, в англійській фінансовій практиці перевага надається терміну *profitability* для опису здатності компанії генерувати прибуток. Термін *rentability* використовується рідко і, як правило, не є синонімом до *profitability*. У більшості випадків для позначення прибутковості підприємства вживається саме *profitability*.

У сучасному фінансовому аналізі категорія рентабельності належить до тих базових понять, значення яких виходить за межі суто економічної інтерпретації. Вона функціонує як своєрідний маркер ефективності, здатний відображати співвідношення між результатами

Таблиця 1. Інтегрований підхід до вітчизняної класифікації показників рентабельності

| Критерій класифікації              | Групи показників                                                                                                                                                                                                             | Показники                                                                                                  |
|------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| 1. За об'єктом оцінювання          | <ul style="list-style-type: none"> <li>Активи</li> <li>Капітал (власний, залучений)</li> <li>Витрати</li> <li>Продажі (доходи)</li> <li>Інвестиції</li> </ul>                                                                | Рентабельність активів, рентабельність власного капіталу, рентабельність витрат, рентабельність інвестицій |
| 2. За видом прибутку у чисельнику  | <ul style="list-style-type: none"> <li>Валова</li> <li>Операційна</li> <li>Прибуток до оподаткування</li> <li>Чистий прибуток</li> <li>Економічний ефект (у модифікованих показниках)</li> </ul>                             | Чиста рентабельність реалізації, операційна рентабельність активів, економічна рентабельність виробництва  |
| 3. За джерелом бази розрахунку     | <ul style="list-style-type: none"> <li>Фінансова звітність (Ф№1, Ф№2)</li> <li>Управлінський облік</li> <li>Інвестиційні розрахунки</li> </ul>                                                                               | Бухгалтерська рентабельність активів, рентабельність інвестиційного проекту за DCF                         |
| 4. За функціональним призначенням  | <ul style="list-style-type: none"> <li>Операційна ефективність</li> <li>Фінансова стійкість</li> <li>Інвестиційна привабливість</li> </ul>                                                                                   | Рентабельність продукції, рентабельність власного капіталу, внутрішня норма рентабельності                 |
| 5. За рівнем узагальнення          | <ul style="list-style-type: none"> <li>Інтегральні (загальні)</li> <li>Часткові</li> <li>Локальні</li> </ul>                                                                                                                 | Загальна рентабельність підприємства, рентабельність оборотних активів, рентабельність окремого цеху       |
| 6. За часом оцінювання             | <ul style="list-style-type: none"> <li>Фактичні (ретроспективні)</li> <li>Планові (прогнозні)</li> <li>Стратегічні (оцінка життєвого циклу, інвестиційного горизонту)</li> </ul>                                             | Фактична рентабельність реалізації, прогнозна рентабельність капіталу                                      |
| 7. За структурою факторного впливу | <ul style="list-style-type: none"> <li>Простий показник</li> <li>Розкладений за факторами (через структурні елементи доходу/витрат/активів)</li> </ul>                                                                       | Рентабельність продажу у факторній моделі: ціна, собівартість, обсяг                                       |
| 8. За підходом до побудови         | <ul style="list-style-type: none"> <li>Абсолютні метрики (у відсотках)</li> <li>Відносні індекси</li> <li>Модифіковані рентабельності (з урахуванням ризику, дисконтованих потоків, екологічних чинників)</li> </ul>         | ROI, ROE, EVA, ROA, ESG-рентабельність                                                                     |
| 9. За суб'єктом використання       | <ul style="list-style-type: none"> <li>Для внутрішнього аналізу (менеджмент)</li> <li>Для зовнішніх користувачів (інвестори, аудитори, кредитори)</li> <li>Для порівняльного аналізу (бенчмаркінг, рейтингування)</li> </ul> | Рентабельність для управлінської звітності, рентабельність для інвестиційного меморандуму                  |

Джерело: складено автором на підставі узагальнення поглядів вітчизняних авторів.

діяльності підприємства та витратами ресурсів, що були використані для їх досягнення. Саме ця відносна природа рентабельності надає їй універсальності, проте водночас створює значний методичний та термінологічний виклик. Рентабельність часто постає не лише як аналітичний інструмент, але й як концепт, який відображає логіку побудови фінансової системи в цілому. Її багатоаспектність проявляється у можливості будувати показники на основі різних об'єктів співвідношення: доходу, витрат, активів, власного або залученого капіталу. Ця властивість дозволяє рентабельності адаптуватися до потреб різних груп користувачів інформації — власників, менеджерів, інвесторів, аналітиків. Проте саме ця гнучкість і створює методологічну багатозначність, яка ускладнює стандартизацію та порівнюваність результатів аналізу.

У вітчизняній економічній науці рентабельність розглядається як відносний показник ефективності, що характеризує ступінь дохідності або прибутковості діяль-

ності суб'єкта господарювання. На відміну від прибутку, який демонструє абсолютний розмір отриманого фінансового результату, рентабельність дозволяє оцінити його достатність стосовно використаних ресурсів, що робить її більш універсальною характеристикою фінансової ефективності діяльності підприємства.

У науковій літературі підходи до класифікації показників рентабельності дещо різняться. Гаватюк Л.С., Ковальчук Н.О. та Єрмічук Н.І. визначають рентабельність як комплексну характеристику, що відображає дохідність ресурсів і витрат підприємства. Автори пропонують поділяти показники рентабельності на чотири ключові групи [6, с. 270—271]: показники, які характеризують рентабельність (окупність) витрат виробництва й інвестиційних проектів; показники, які характеризують рентабельність продажів; показники, які характеризують прибутковість капіталу і його складових; показники, які характеризують прибутковість активів і їх складових.

Таблиця 2. Основні показники Profitability Ratios

| Назва показника |                                   | Спосіб розрахунку                                                                                                                                                                                                                  |
|-----------------|-----------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Margin Ratios   | Gross Margin                      | $(\text{Net Sales} - \text{COGS}) / \text{Net Sales} \times 100$<br>або<br>$\text{Gross Profit} / \text{Revenue} \times 100$                                                                                                       |
|                 | Operating Margin                  | $\text{Operating Earnings} / \text{Net Sales} \times 100$                                                                                                                                                                          |
|                 | Net Profit Margin                 | $\text{Net Income} / \text{Net Sales} \times 100$<br>або<br>$\text{Net Profit} / \text{Total Revenue} \times 100$                                                                                                                  |
|                 | EBITDA Margin                     | $\text{EBITDA} / \text{Revenue} \times 100$<br>або<br>$\text{EBITDA} / \text{Sales} \times 100$                                                                                                                                    |
|                 | Operating Cash Flow Margin        | $\text{Net Cash From Operations} / \text{Sales}$                                                                                                                                                                                   |
| Return Ratios   | Return on Assets (ROA)            | $\text{Net Income} / \text{Average Total Assets} \times 100$ ,<br>де $\text{Average Total Assets} = (\text{Beginning} + \text{Ending Total Assets}) \div 2$                                                                        |
|                 | Return on Equity (ROE)            | $\text{Net Income} / \text{Average Total Equity} \times 100$                                                                                                                                                                       |
|                 | Return on Sales (ROS)             | $\text{Operating Profit} / \text{Sales}$                                                                                                                                                                                           |
|                 | Return on Invested Capital (ROIC) | $\text{NOPAT} / \text{Average Invested Capital} \times 100$<br>де $\text{Invested Capital} = \text{Debt} + \text{Equity} - \text{Cash \& Cash Equivalents}$                                                                        |
|                 | Return on Investment (ROI)        | $\text{Net Profit on Investment} / \text{Cost of Investment} \times 100\%$<br>або<br>$(\text{FVI} - \text{IVI}) / \text{Cost of Investment} \times 100\%$<br>де FVI = Final value of investment, IVI = Initial value of investment |

Джерело: складено автором на основі джерел [10], [11], [12], [13].

Тютюнник Ю. М., Дорогань-Писаренко Л. О., Тютюнник С. В. виділяють залежно від мети аналізу наступні групи рентабельності: показники, що базуються на витратному підході; показники, що базуються на дохідному підході; показники, в основі яких ресурсний підхід. [7, с. 235]. Автори наголошують на необхідності використання декомпозиції прибутку у чисельнику (на валовий, операційний, до оподаткування, чистий) та ресурсів у знаменнику (активи, капітал, витрати, доходи) для отримання аналітично корисних результатів.

Незважаючи на різні підходи у класифікації показників рентабельності, більшість авторів оперує однаковим набором показників. Але деякі автори пропонують показники, які не часто зустрічаються в економічній літературі. Наприклад, Дропа Я. Б. пропонує веред інших визначати економічну рентабельність, як відношення валового прибутку до капіталу [9, с. 67].

Класифікаційна багатосаровість рентабельності у вітчизняній теорії фінансового аналізу зумовлена багатовекторністю функцій цього показника. Вона одночасно використовується як індикатор ефективності операційної діяльності, механізм контролю за дохідністю вкладеного капіталу, критерій інвестиційної привабливості та базова метрика для стратегічного управління. Така багатифункціональність потребує виокремлення не лише різних видів рентабельності, а й уточнення їх цільового призначення, джерел інформації для розрахунку та рівнів деталізації.

У вітчизняній літературі домінує підхід до класифікації рентабельності за економічною сутністю базового показника, зокрема прибутку або доходу, та базою порівняння — капіталом, активами, витратами, зобов'язаннями тощо. При цьому найбільш вживаними залишаються такі форми: рентабельність реалізації (або продажу), рентабельність активів, рентабельність власного капіталу, рентабельність витрат (собівартості продукції) та рентабельність інвестицій. Проте, ряд авторів виділяють рентабельність поточних активів, необоротних активів, виробничих основних засобів, авансованого капіталу, рентабельність за сегментами діяльності або продукції, що дозволяє здійснювати глибший управлінський аналіз.

Іншою важливою класифікаційною ознакою є рівень узагальнення, відповідно можна виділити: загальні (інтегральні) показники, які характеризують діяльність підприємства в цілому (наприклад, рентабельність активів); часткові, які розраховуються за окремими видами ресурсів або процесів (наприклад, рентабельність оборотних активів або інвестиційних проєктів); локальні, що стосуються конкретних підрозділів, структурних одиниць або видів продукції.

У частині розрахункових підходів, варто зазначити, що рентабельність не має єдиного алгоритму обчислення. В залежності від цільового контексту, автори пропонують будувати її як співвідношення різних видів прибутку — валового, операційного, чистого — до бази порівняння, якою може слугувати не тільки середнє арифметичне значення активів чи капіталу, але й витрати або виручка. У цілому, у вітчизняному фінансовому аналізі показники рентабельності розглядаються не як замкнена система, а як динамічна аналітична конструкція, яка адаптується до змін середовища, типу діяльності та мети дослідження. Попри певну термінологічну невизначеність, українська теоретико-методологічна база демонструє здатність до глибокої деталізації та творчої інтерпретації цього ключового показника, що підтверджується різноманіттям наведених у науковій та навчальній літературі класифікаційних схем, алгоритмів та підходів.

Узагальнення основних підходів до класифікації рентабельності у вітчизняній науці наведено у таблиці 1. Така класифікація розглядає рентабельність не як статичний показник, а як аналітичну конструкцію, що може набувати різних форм залежно від завдань дослідження, джерел даних, економічного середовища та стратегічного контексту. Кожен критерій класифікації — об'єкт оцінювання, джерело прибутку, функціональне призначення, часова перспектива, рівень деталізації тощо — представляє є нову грань до інтерпретації результатів аналізу.

У міжнародній фінансовій аналітиці поняття рентабельності (profitability) посідає провідне місце в оцінці

Таблиця 3. Система модифікованих показників рентабельності

| Тип модифікованої рентабельності                              | Ціль                                                                             | Концепт                                                                    | Приклади                           |
|---------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------|------------------------------------|
| ESG-рентабельність (ESG-adjusted Return Ratios)               | Посадження прибутковості з екологічною, соціальною та управлінською ефективністю | Коригування класичних показників рентабельності з урахуванням ESG-факторів | ESG ROA, Sustainable ROE           |
| Вартісноорієнтована рентабельність (EVA-based Return Metrics) | Оцінка з урахуванням створення доданої економічної вартості                      | Врахування вартості капіталу та розрахунок економічного ефекту             | ROE-EVA, EVA Margin                |
| DCF-рентабельність (Discounted Return Ratios)                 | Аналіз рентабельності на основі дисконтованих грошових потоків                   | Розрахунок рентабельності з урахуванням фактора часу                       | Discounted ROI, NPV-based Return   |
| KPI-орієнтована рентабельність (KPI-linked Return Metrics)    | Прив'язка рентабельності до стратегічних і операційних цілей                     | Інтеграція фінансової ефективності в систему KPI                           | ROKPI, Return on Strategic Targets |

Джерело: розроблено автором.

ефективності діяльності компаній. Проте, на відміну від вітчизняної практики, де широко вживається термін "рентабельність" у формі окремих названих коефіцієнтів, у зарубіжній літературі домінує категоріальний підхід із групуванням показників у функціональні блоки. Найчастіше для цієї мети використовується структура Profitability Ratios (таблиця 2), що об'єднує два основні класи аналітичних індикаторів: margin ratios (коефіцієнти маржі) та return ratios (коефіцієнти прибутковості).

1. Коефіцієнти маржі (margin ratios) зорієнтовані на аналіз ефективності операційної діяльності підприємства з погляду того, яка частка виручки залишається на різних етапах формування прибутку. Такий підхід дозволяє ідентифікувати, наскільки ефективно компанія контролює собівартість, операційні витрати, податкові зобов'язання та інші елементи, що впливають на кінцевий фінансовий результат. Важливо, що ці коефіцієнти розглядаються не як ізольовані величини, а як логічно пов'язані елементи вертикального фінансового аналізу, які створюють ланцюг від валового до чистого прибутку. Наприклад, маржа валового прибутку (Gross Profit Margin), маржа операційного прибутку (Operating Profit Margin), маржа чистого прибутку (Net Profit Margin).

2. Коефіцієнти прибутковості (Return Ratios), фокусуються на відношенні прибутку до вкладених ресурсів — активів, капіталу, інвестицій, боргу. Вони мають більш стратегічне значення, оскільки демонструють здатність компанії генерувати прибуток для власників капіталу, акціонерів чи кредиторів, і тому часто використовуються у процесі оцінки інвестиційної привабливості, рейтингу компаній або прийняття рішень про злиття і поглинання. Перевагою таких показників є їхня здатність інтегрувати в собі результати фінансової, операційної та інвестиційної діяльності підприємства, відображаючи таким чином загальний рівень ефективності управління. Наприклад, прибутковість активів (Return On Assets), прибутковість власного капіталу (Return On Equity).

Характерною рисою зарубіжної класифікації є її стандартизована структура, яка дозволяє аналітикам,

інвесторам і зовнішнім користувачам здійснювати міжгалузеві, міжрегіональні та часові порівняння з мінімальним ризиком методологічних похибок. Крім того, у міжнародній практиці спостерігається тенденція до розширення традиційних підходів за рахунок включення модифікованих показників, адаптованих до специфіки певних секторів або умов бізнесу. До них належать індикатори, скориговані на ризик, дисконтування, екологічні фактори чи регуляторні обмеження.

Хоча в зарубіжній практиці показники, які ми традиційно називаємо рентабельністю, не завжди супроводжуються саме цим терміном, вони залишаються центральним об'єктом аналітичної уваги. Розбіжність полягає не у відсутності показника як такого, а в мовно-концептуальному апараті, в межах якого здійснюється інтерпретація ефективності. Якщо у вітчизняному аналізі поняття "рентабельність" несе виразне оціночне навантаження, то у міжнародному контексті воно розпадається на низку інструментів оцінки прибутковості, що використовуються переважно в прикладному, порівняльному або прогностичному аналізі. Міжнародна структура класифікації показників прибутковості вирізняється не лише гнучкістю, а й високим ступенем функціонального навантаження кожної групи індикаторів. Це дозволяє ефективно інтегрувати їх у загальні фінансові моделі, системи KPI, рейтингові матриці, а також використовувати для оцінки фінансової сталості відповідно до стандартів IFRS, GRI або ESG-звітності.

Вітчизняна модель, має високий ступінь інституційної деталізації. Показники рентабельності в ній класифікуються за численними критеріями: об'єктом вимірювання, видом прибутку, функціональним призначенням, рівнем узагальнення, джерелом інформації, часовою перспективою, факторною структурою, підходом до побудови та навіть цільовою аудиторією користувачів. Така багаторівнева систематизація формує аналітичну гнучкість і дозволяє адаптувати розрахунки до конкретних умов функціонування підприємства. Водночас вона створює ризики методичної надмірності, термінологічної нестабільності та складності уніфікації.

На противагу цьому, міжнародна класифікація Profitability Ratios тягнє до спрощеної функціональної

дихотомії, яка поділяє всі показники на дві базові групи: коефіцієнти маржі (margin ratios) та коефіцієнти прибутковості (return ratios). Перші орієнтовані на внутрішню ефективність перетворення доходу в прибуток, другі — на стратегічну дохідність вкладеного капіталу. Така структура вирізняється високим ступенем універсальності, стандартизації та зручності для зовнішніх користувачів, зокрема інвесторів, аудиторів та кредиторів. Її сильна сторона — це практична застосовність у транснаціональному фінансовому середовищі, у звітності за стандартами IFRS, у міжфірмовому бенчмаркінгу та при оцінці інвестиційної привабливості. Термін рентабельність (rentability) в зарубіжній практиці для оцінки поточної прибутковості практично не застосовується. Його застосування прийнято переважно у довгостроковому контексті.

У сучасних умовах цифрової трансформації, нестабільного ринку капіталу та посилення нефінансових вимог до бізнесу традиційні показники рентабельності все частіше втрачають свою аналітичну самодостатність. Це обумовлює потребу у їх глибокій модифікації та адаптації до стратегічних і цільових метрик, зокрема таких як ESG (Environmental, Social, Governance), EVA (Economic Value Added), DCF (Discounted Cash Flow), KPI (Key Performance Indicators). У таблиці 3 запропоновано узагальнену систему модифікованих показників рентабельності, які інтегрують класичні принципи фінансового аналізу з сучасними концепціями вартісного управління та сталого розвитку.

Представлена таблиця узагальнює пропоновану концепцію систематизації модифікованих показників рентабельності, що відображає сучасні тенденції інтеграції фінансових та нефінансових параметрів ефективності у межах стратегічного управління підприємством. У структурі запропонованої моделі виділено чотири ключові напрями адаптації показників рентабельності до цільових метрик: ESG, EVA, DCF, KPI. Впровадження подібних показників у практику дозволить підприємствам здійснювати більш глибокий мультиаспектний аналіз ефективності, що враховує не лише фінансову результативність, але й довгострокову вартість бізнесу, ризики, екологічні та соціальні фактори. Модифікована система рентабельності виступає ефективним інструментом інтегрованого аналізу та може бути використана в рамках як внутрішнього, так і зовнішнього аналізу, стратегічного планування, ESG-звітності чи для обґрунтування інвестиційних рішень.

## ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Проведене дослідження дозволило визначити суттєві концептуальні відмінності між категоріями "рентабельність" і "прибутковість", які виходять за межі термінологічного тлумачення і відображають глибші методологічні розбіжності між вітчизняним та зарубіжним підходами до фінансового аналізу. У межах української практики домінує ресурсно-орієнтований підхід, зосереджений на ефективності використання витрат та джерел фінансування. Натомість у міжнародній практиці превалює результатно-орієнто-

вана логіка, у фокусі якої — прибутковість інвестицій, ринкова цінність бізнесу та довгострокова стратегічна ефективність.

На основі компаративного аналізу запропоновано узагальнену класифікаційну модель показників рентабельності, що поєднує елементи обох підходів і є адаптованою до сучасних вимог управлінського обліку, інвестиційного аналізу та звітності з нефінансових показників. До системи включено модифіковані індикатори, орієнтовані на стратегічні метрики ефективності, зокрема EVA, DCF, KPI та ESG.

Подальші наукові дослідження у цьому напрямі доцільно зосередити на аналізі галузевих особливостей застосування різних типів показників рентабельності, а також на інтеграції нефінансових факторів до системи оцінки прибутковості як елементу стратегії сталого розвитку.

### Література:

1. Остап'юк М. Я., Лучко М. Р., Даньків І. Я. Історія бухгалтерського обліку: навчальний посібник. 2-ге вид. Київ: Знання, 2009. 278 с.
2. Городянська Л. В., Нечай Н. М. Історія бухгалтерського обліку: навчальний посібник. Київ: КНЕУ, 2014. 127 с.
3. Рента — Етимологія. URL: [Phttps://goroh.pp.ua/%D0%95%D1%82%D0%B8%D0%BC%D0%BE-%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F/%D0%B4%D0%B0%D1%82%D0%B8](https://goroh.pp.ua/%D0%95%D1%82%D0%B8%D0%BC%D0%BE-%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F/%D0%B4%D0%B0%D1%82%D0%B8)
4. Studyflix. Rentabilitat. URL: <https://studyflix.de/wirtschaft/rentabilitat-1949>
5. Insee. Rentabilite economie nette URL: <https://www.insee.fr/fr/metadonnees/definition/c1555>
6. Гаватюк Л.С., Ковальчук Н.О., Єрмічук Н.І. Фінансовий аналіз: навчальний посібник. Чернівці: Чернівецький національний університет ім. Ю.Федьковича. 2019 р. 334 с.
7. Тютюнник Ю. М., Дорогань-Писаренко Л. О., Тютюнник С. В. Фінансовий аналіз: навч. посіб. Полтава: Видавництво ПП "Астра", 2020. 434 с.
8. Єпіфанова, І. Ю., Джеджула В.В. Фінансовий аналіз та звітність: електронний практикум комбінованого (локального та мережного) використання, 2-ге вид., доп. Вінниця: ВНТУ, 2022. 144 с.
9. Дропа Я. Б. Фінансовий аналіз: навч. посібник. Електрон. вид. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2023. 238 с.
10. Hayes A. Profitability Ratios: What They Are, Common Types, and How Businesses Use Them. Investopedia. 2024. URL: <https://www.investopedia.com/terms/p/profitabilityratios.asp>
11. Vipond T. Profitability Ratios. CFI. URL: <https://corporatefinanceinstitute.com/resources/accounting/profitability-ratios/>
12. Profitability Ratio. Wall Street Prep. 2024. URL: <https://www.wallstreetprep.com/knowledge/profitability-ratio/>
13. Baltova A. Profitability Ratios — Definitions, Types, Formulas. 365 Financial Analyst. 2023. URL: <https://365financialanalyst.com/knowledge-hub/financial-analysis/profitability-ratios/>
14. Григораш Т. Ф. Оцінювання рентабельності власного капіталу підприємств України за видами економіч-

ної діяльності. Ефективна економіка № 2, 2016. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4793>

15. Бочкарьова Т. О., Кулинич Р. О., Пігуль Н. Г. Показники рентабельності підприємств різних галузей України та шляхи підвищення їх рівня. Економіка і суспільство, 2017. Вип. 10, с. 188—193. URL: [https://economyandsociety.in.ua/journals/10\\_ukr/35.pdf](https://economyandsociety.in.ua/journals/10_ukr/35.pdf)

16. Новіченко Л. С. Аналіз показників рентабельності підприємства: теоретичні та прикладні аспекти. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2021, № 5 (2), с. 254—259. URL: <https://journals.khnu.km.ua/vestnik/?p=13813>

17. Кошельок Г. В., Міндова О. І., Чернишова Л. В. Факторний аналіз рентабельності виробництва торговельних підприємств Економіка та суспільство. 2023, № 47. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2124>

18. Кисіль Я. С., Кисіль М. С., Тітенко З. М. Рентабельність як основний показник ефективності управління активами підприємства. Молодий вчений, 2023, № 9 (121), вересень, с. 18—21. URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/5923/5794>

19. Вовк О. М., Ковальчук А. М., Комісаренко Я. І., Джулай А. В. Прибуток та рентабельність як детермінанти розвитку підприємства. Modern Economics, 2020. № 21, с. 37—44. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/modecon\\_2020\\_21\\_8](http://nbuv.gov.ua/UJRN/modecon_2020_21_8)

20. Данкевич А. Є., Міліневська В. Д. Фактори та резерви підвищення рівня рентабельності на підприємстві. International Scientific Journal "Internauka". 2020, № 18. URL: <https://eztur.ztu.edu.ua/handle/123456789/8103>

#### References:

1. Ostapiuk, M. Ya., Luchko, M. R. and Dankiv, I. Ya. (2009), *Istoriia bukhgalterskoho obliku: navchalnyi posibnyk*, [History of accounting: textbook], 2nd ed, Znannia, Kyiv, Ukraine.

2. Horodianska, L. V. and Nechai, N. M. (2014), *Istoriia bukhgalterskoho obliku: navchalnyi posibnyk*, [History of accounting: textbook], KNEU, Kyiv, Ukraine.

3. goroh.pp.ua (2025), "Renta — Etymology", available at: <https://goroh.pp.ua/Етимологія/дати> (Accessed 22 Apr 2025).

4. Studyflix (2025), "Rentabilitat", available at: <https://studyflix.de/wirtschaft/rentabilitat-1949> (Accessed 22 Apr 2025).

5. Insee (2025), "Rentabilite economie nette", available at: <https://www.insee.fr/fr/metadonnees/definition/c1555> (Accessed 22 Apr 2025).

6. Havatliuk, L. S., Kovalchuk, N. O. and Yermiichuk, N. I. (2019), *Finansovyi analiz: navchalnyi posibnyk*, [Financial analysis: textbook], Chernivtsi National University, Chernivtsi, Ukraine.

7. Tiutiunyk, Yu. M., Dorohan-Pysarenko, L. O. and Tiutiunyk, S. V. (2020), *Finansovyi analiz: navchalnyi posibnyk*, [Financial analysis: textbook], Astraia Publishing, Poltava, Ukraine.

8. Epifanova, I. Yu. and Dzhdzhula, V. V. (2022), *Finansovyi analiz ta zvitnist: elektronnyi praktykum kombinovanoho (lokalnogo ta merezhnogo) vykorystannia*, [Financial analysis and reporting: electronic practicum for

combined (local and network) use], 2nd ed, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, Ukraine.

9. Dropa, Ya. B. (2023), *Finansovyi analiz: navchalnyi posibnyk*, [Financial analysis: textbook, electronic edition], Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, Ukraine.

10. Hayes, A. (2024), "Profitability Ratios: What They Are, Common Types, and How Businesses Use Them", Investopedia, available at: <https://www.investopedia.com/terms/p/profitabilityratios.asp> (Accessed 15 Apr 2025).

11. Vipond, T. (2025), "Profitability Ratios", Corporate Finance Institute, available at: <https://corporatefinanceinstitute.com/resources/accounting/profitability-ratios/> (Accessed 15 Apr 2025).

12. Wall Street Prep (2024), "Profitability Ratio", available at: <https://www.wallstreetprep.com/knowledge/profitability-ratio/> (Accessed 15 Apr 2025).

13. Baltova, A. (2023), "Profitability Ratios — Definitions, Types, Formulas", 365 Financial Analyst, available at: <https://365financialanalyst.com/knowledge-hub/financial-analysis/profitability-ratios/> (Accessed 15 Apr 2025).

14. Hryhorash, T. F. (2016), "Assessment of return on equity of Ukrainian enterprises by types of economic activity", *Efektivna ekonomika*, vol. 2, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4793> (Accessed 22 Apr 2025).

15. Bochkariova, T. O., Kulynych, R. O. and Pihul, N. H. (2017), "Rentability indicators of enterprises in different sectors of Ukraine and ways to improve them", *Ekonomika i suspilstvo*, vol. 10, pp. 188—193, available at: [https://economyandsociety.in.ua/journals/10\\_ukr/35.pdf](https://economyandsociety.in.ua/journals/10_ukr/35.pdf) (Accessed 22 Apr 2025).

16. Novichenko, L. S. (2021), "Analysis of enterprise rentability indicators: theoretical and applied aspects", *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnogo universytetu. Ekonomichni nauky*, vol. 5 (2), pp. 254—259, available at: <https://journals.khnu.km.ua/vestnik/?p=13813> (Accessed 22 Apr 2025).

17. Koshelok, H. V., Mindova, O. I. and Chernyshova, L. V. (2023), "Factor analysis of production rentability of trade enterprises", *Ekonomika ta suspilstvo*, vol. 47, available at: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2124> (Accessed 22 Apr 2025).

18. Kysil, Ya. S., Kysil, M. S. and Titenko, Z. M. (2023), "Rentability as a key indicator of asset management efficiency of an enterprise", *Molodyi vchenyi*, vol. 9 (121), pp. 18—21, available at: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/5923/5794> (Accessed 22 Apr 2025).

19. Vovk, O. M., Kovalchuk, A. M., Komisarenko, Ya. I. and Dzhalai, A. V. (2020), "Profit and rentability as determinants of enterprise development", *Modern Economics*, vol. 21, pp. 37—44, available at: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/modecon\\_2020\\_21\\_8](http://nbuv.gov.ua/UJRN/modecon_2020_21_8) (Accessed 22 Apr 2025).

20. Dankevich, A. Ye. and Milinevska, V. D. (2020), "Factors and reserves for increasing the level of enterprise rentability", *International Scientific Journal "Internauka"*, vol. 18, available at: <https://eztur.ztu.edu.ua/handle/123456789/8103> (Accessed 22 Apr 2025).

*Стаття надійшла до редакції 22.04.2025 р.*